

Władysława Szulakiewicz*

Obrazy z życia socjologa

**Recenzja książki Włodzimierza Winławskiego,
*Siedem obrazków z lat minionych***

Images from the Life of a Sociologist

**Review of Włodzimierz Winławski's book, *Seven
Images from Past Years***

Publikacja *Siedem obrazków z lat minionych*¹ jest zapisem refleksji na temat czasu minionego profesora socjologii Włodzimierza Winławskiego. Ukazała się w Wydawnictwie Naukowym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Książka ma charakter autobiograficzny, znany uczony przywołuje bowiem bieg swego życia, wyodrębniając w *curriculum vitae* siedem części, które nazwał obrazkami.

Kim jest autor omawianej książki? Ujmując zagadnienie skrótowo, warto przytoczyć niektóre fakty odnoszące się do jego biografii naukowej, które znalazły wyraz w prezentowanej publikacji.

Profesor Włodzimierz Winławski stopień doktora uzyskał w 1970 r., a jego promotorem był Zbigniew Wierzbicki². Stopień doktora habilitowanego otrzymał siedem lat później na podstawie pracy „Typowe środowiska wychowawcze współczesnej Polski”. Przez wiele lat był związany z Uniwersytetem Mikołaja Kopernika (UMK), gdzie został zatrudniony w 1974 r. Pełnił tam wiele funkcji,

* Władysława Szulakiewicz (ORCID: 0000-0001-8614-2955) – prof. dr hab., Uniwersytet Ignatianum w Krakowie; kontakt: wladyslawa.szulakiewicz@ignatianum.edu.pl.

1 W. Winławski, *Siedem obrazków z lat minionych*, Toruń 2024, ss. 266.

2 *Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–1994). Materiały do biografii*, red. S. Kalembka, Toruń 2006, s. 732–733.

udzielając się w życiu organizacyjno-naukowym uczelni – był m.in. prorektorem do spraw nauki w latach 1984–1986, prodziekanem Wydziału Humanistycznego (1978–1981), a następnie dziekanem (1989–1993). Kierował Zakładem (Katedrą) Socjologii. Nie sposób szczegółowo omówić jego publikacji, dlatego wymienię jedynie prace przykładowe. Na liście tej dominują publikacje poświęcone twórcom polskiej socjologii i tendencjom rozwoju socjologii w Polsce. W jego dorobku naukowym ważne miejsce, w mojej opinii, zajmuje *Słownik biograficzny socjologii polskiej*, publikacja składająca się z czterech tomów³. Opis narodzin tego wydawnictwa, mógłby stanowić w biografii Winławskiego obszerny, samodzielny obrazek, stosując tu terminologię Profesora⁴. Innymi ważnymi publikacjami o charakterze naukowo-przeglądowym są prace: *Typowe środowiska wychowawcze współczesnej Polski*, Warszawa 1976; *Rozwój polskich badań nad wychowaniem na wsi*, cz. 1, Warszawa 1976 i *Rozwój polskich badań nad wychowaniem na wsi*, cz. 2, Warszawa 1982. Wskazując jedynie na wymienione publikacje, można uznać, że dorobek uczonego pozostaje dla polskiej socjologii istotny, a niektóre opracowania jego autorstwa mogą posłużyć za przewodnik w rozwijaniu dalszych badań.

Ważnym motywem przy odbiorze treści tej pracy jest przesłanie, jakim Winławski kierował się podczas decyzji o napisaniu tej autobiografii. Sens swego przedsięwzięcia pisarskiego uzasadnił tak:

Myśl napisania autobiografii narodziła się we mnie w późnym wieku emerytalnym, podczas pracy nad kolejnym tekstem naukowym, kiedy to dostrzegłem, że nie wnoszę nic nowego do socjologii. Odłożyłem pióro z postanowieniem zarzucenia pracy naukowej. Wiązało się to także z koniecznością porzucenia mojego stylu życia, miałem przestać pisać. Nie mogłem tego zaakceptować. Sięgną-

- 3 W. Winławski, *Słownik biograficzny socjologii polskiej*, t. 1: A–H, Warszawa 2001; t. 2: I–M, Toruń 2004; t. 3: N–St, Toruń 2007; t. 4: Su–Ż, Toruń 2011.
- 4 Pierwszy tom *Słownika* został wydany w 2001 r., ostatni – tom czwarty – w 2011 r. Profesora w tym czasie, tzn. podczas zbierania materiałów do *Słownika*, systematycznie spotykałam w Bibliotece UMK, zwłaszcza w czytelni, i mogłam zobaczyć, jak długimi godzinami przeglądał różne źródła do jego opracowania, ale i zapewne do innych prac. Ja pracowałam wówczas nad monografią profesorską.

łem ponownie po pióro i zagłębiłem się w opisie własnej przeszłości. Temperament socjologa nakażywał mi rozpatrywać ją w ścisłym powiązaniu z najbliższym otoczeniem społeczno-kulturowym⁵.

Ten punkt widzenia, czyli perspektywę socjologiczną, przyjął opisując swe dotychczasowe życie. W zacytowanej wypowiedzi wyrażone jest pośrednio jeszcze jedno – stwierdzenie jak niekiedy trudno „stać się uczonym na emeryturze”. Zjawisko jest znamienne dla wielu polskich naukowców, którzy często konstatują, że po przejściu na emeryturę przestają niejako istnieć dla dotychczasowego własnego środowiska. Z kontaktów z Profesorem w ramach UMK wyniosłam przekonanie o jego niezwyklej skromności jako intelektualisty, mimo że wiele uczynił dla rozwoju historii polskiej socjologii, oraz to, iż zawsze w kontaktach z drugim człowiekiem odznaczał się wysoką kulturą akademicką⁶.

W wydzielonych siedmiu częściach książki są omówione następujące fazy życia uczonego, którym prof. Winclawski nadał tytuły:

- *Obrazek 1. Dzieciństwo: Lubraniec w latach 1943–1956;*
- *Obrazek 2. Dojrzewanie: okres licealny w Izbicy Kujawskiej (195–1960);*
- *Obrazek 3. Pierwsze kroki w dorosłość. Warszawa i epizod zakopiański (1960–1965);*
- *Obrazek 4. Wczesny wiek męski: praca i rodzina w Cichym Górnym (1965–1969);*
- *Obrazek 5. Na drodze do kariery naukowej: praca w Warszawskim Instytucie Polskiej Akademii Nauk, epizod w Bielsku koło Płocka (1969–1974);*
- *Obrazek 6. Ku stabilizacji życiowej: Toruń, pierwsza odsłona (1974–1989);*
- *Obrazek 7. Pełna stabilizacja życiowa: Toruń, druga odsłona.*

5 Cytat pochodzi z okładki książki: W. Winclawski, *Siedem obrazków z lat minionych*, Toruń 2024.

6 Profesora poznałam podczas mojego kolokwium habilitacyjnego w 2001 r. Moje z nim kontakty dotyczyły rozmów o problemach historii wychowania; niekiedy przekazywał mi nadbitki publikacji dotyczące dziejów wychowania, zwłaszcza prace polskich socjologów. Gdy wyrażałam zaniepokojenie brakiem zainteresowania studentów (i młodszych pracowników) pedagogiki jej historią, przekonywał mnie, by nie rezygnować z promowania idei pisania prac z zakresu historii wychowania. Dodawał, że rzecz ma się podobnie, jeśli chodzi o historię socjologii.

Treści zawarte w poszczególnych częściach uzupełniają zamieszczone na końcu książki fotografie. Dokumentują one zarówno życie rodzinne, jak i drogę edukacyjną i naukową. Odnosząc się do treści publikacji w kontekście klasyfikowanych w literaturze rodzajów biografii, można uznać, że mamy tu do czynienia z biografią edukacyjną jej autora w szerokim rozumieniu, o czym świadczą przedstawione w niej fakty⁷.

Włodzimierz Winclawski, oddając do rąk czytelników swą autobiografię, przekazał w niej nie tylko fakty bezpośrednio dotyczące jego osoby i składające się na jego biografię, ale omawiane zagadnienia ukazał na tle życia rodzinnego miasta, środowiska rodzinnego, szkolnego, grona nauczycielskiego w swej pierwszej pracy w szkole podstawowej – i wreszcie środowiska akademickiego najpierw Warszawy, a następnie Torunia. Wymienił wiele osób znaczących, ważnych dla nauki, oraz wydarzeń zachodzących w życiu publicznym, zwłaszcza naukowym, których był uczestnikiem. Przybliżył czytelnikom poza tym różne formy swojej aktywności w życiu społeczno-oświatowym i naukowym, np. działalność w Uniwersytecie Trzeciego Wieku czy w Gimnazjum Akademickim i inne.

Należy zauważyć, że będąc wiernym socjologicznemu spojrzeniu na omawiane zagadnienia, w opisie okresu toruńskiego prof. Winclawski szczególnie dużo miejsca poświęcił wyodrębnieniu socjologii jako samodzielnego kierunku na UMK. Ukazał proces instytucjonalizacji, osoby tworzące to środowisko, stopniowo uzyskiwane awanse naukowe, słowem: rozwój naukowy środowiska toruńskich socjologów. Dla współczesnego czytelnika, interesujące, wręcz niezrozumiałe, są passusy poświęcone staraniom, a raczej „boje” o uruchomienie wydziału socjologii na UMK. Mozolne próby, trwające 14 lat, zakończyły się powodzeniem. Profesor jako główny ich uczestnik odniósł zwycięstwo. W książce zostały również odno-

7 C. Majorek, *Biografia edukacyjna*, w: *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, red. K. Puchowski, J. Żerko, Gdańsk 1996, s. 178–187.

owane liczne informacje w odniesieniu do historii UMK oraz wobec wielu osób i wydarzeń, wraz z trudnymi latami 80. ubiegłego wieku, włącznie z odwołaniem przez władze ministerialne władz rektorskich: rektora i dwóch prorektorów. O tych wydarzeniach Winławski napisał: „Nie omieszkano przy tym posłużyć się szantażem, manipulując groźbą przejęcia UMK przez Szczecin i pozostawienia w Toruniu, jedynie filii uczelni szczecińskiej”⁸.

Niezwykłe interesujący, zarazem przewijający się w całej książce, jest problem rodziny, tej z której Profesor wyszedł i tej, którą stworzył. Sporo ciepłych słów poświęcił swoim rodzicom, wskazując na ich niekiedy nie tyle odmienne spojrzenie na jego wychowanie, co odmiennosc przyjmowanych postaw wychowawczych. Opisując istotę swojego wychowania w rodzinie, odnotował:

Nie oznacza to, że byłem nadmiernie rozpieszczany przez rodziców... W odniesieniu do syna rodzicom przyświecały dwa podstawowe cele: pragnęli wychować go na chłopca grzecznego i dobrze uczącego się. Wymagali ode mnie zachowania, dzięki któremu miałem być zawsze postrzegany jako dobrze ułożony chłopczyk z inteligentnego domu. Spełniłem ich oczekiwania co do bycia „grzecznym chłopcem”, trudniejsza do osiągnięcia okazała się pozycja „dobrego ucznia”⁹.

W wielu miejscach autobiografii powraca ponadto osoba promotora jego pracy doktorskiej – prof. Wierzbickiego, który w momencie finalizowania przewodu doktorskiego był docentem. Z wypowiedzi jednoznacznie można odczytać, że uczeń Winławski bardzo cenił swojego Tutora.

Znamienne dla tej publikacji jest podejście Profesora do własnej autobiografii. Jako jej autor, pisząc o sobie i ukazując różne fakty z życia, wspominając spotkane

8 W. Winławski, *Siedem obrazów z lat minionych*, s. 200.

9 Tamże, s. 39.

osoby, a zarazem występując jako główny bohater tej narracji i mówiąc zarazem o swoich poczynaniach – czyni to w sposób bardzo taktowny. Jest więc dobrym przewodnikiem po złożonej niekiedy przeszłości.

Podsumowując, książka prof. Winclawskiego jest bardzo znaczącym poznawczo kolejnym egodokumentem, opisującym z indywidualnej perspektywy, popartym osobistą oceną, różne wydarzenia historyczne oraz transformację społeczną w powojennej Polsce. Uwagi te będą na pewno przydatne w badaniach naukowych¹⁰, gdyż odnajdujemy w nich treści odnoszące się do wielu problemów polskiej nauki. Kończąc swą autobiograficzną narrację, uczony zamknął ją następującą refleksją:

Piszę wspomnienia, wierząc, że odnajdę choćby ułudę czasu, zagubionego dziś w gąszczu minionych wydarzeń życiowych. Postanowiłem je przywołać, przeżyć raz jeszcze, oddać przy tej okazji hołd najbliższemu sercu ludziom oraz miejscom, w tym toruńskiemu Uniwersytetowi¹¹.

Podkreślając wartość tej publikacji muszę jednak przypomnieć, że egodokumenty jako źródła do poznania przeszłości mają również swoje ograniczenia wynikające niekiedy chociażby z subiektywnego podejścia jej autorów do omawianych problemów, osób, zjawisk i wydarzeń¹². Merytorycznie i racjonalnie o tychże ograniczeniach egodokumentów mówił Stanisław Łempicki, pisząc we *Wspomnieniach ossolińskich*: „We wspomnieniach może i pięknieje niejedno: może zaciera się czasem to, co było cieniem lub plamą. Prawda w zasadniczych konturach jawi się jednak niezmienną; zachowała się żywa i młoda w ciepłe ludzkiego serca”¹³. I z tą oceną należy zgodzić się także w odniesieniu do omawianej tu autobiografii.

10 W. Szulakiewicz, *Egodokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych*, „Przegląd Badań Edukacyjnych”, 2013, nr 1, s. 65–84.

11 W. Winclawski, *Siedem obrazków z lat minionych*, s. 257.

12 W. Szulakiewicz, *Egodokumenty i ich znaczenie*, s. 69–72.

13 S. Łempicki, *Wspomnienia ossolińskie*, Wrocław 2006, s. 6.

Bibliografia

- Łempicki S., *Wspomnienia ossolińskie*, Wrocław 2006.
- Majorek M., *Biografia edukacyjna*, w: *Szlakami przeszłości i czasów współczesnych*, red. K. Puchowski, J. Żerko, Gdańsk 1996, s. 178–187.
- Pracownicy nauki i dydaktyki Uniwersytetu Mikołaja Kopernika (1945–1994). Materiały do biografii*, red. S. Kalembka, Toruń 2006.
- Szulakiewicz W., *Egodokumenty i ich znaczenie w badaniach naukowych*, „Przegląd Badań Edukacyjnych”, 2013, nr 1 s. 65–84.
- Winclawski W., *Siedem obrazków z lat minionych*, Toruń 2024.
- Winclawski W., *Słownik biograficzny socjologii polskiej*, t. 1: A–H, Warszawa 2001, t. 2: I–M, Toruń 2004, t. 3: N–st, Toruń 2007, t. 4: su–ż, Toruń 2011.